

РЕЦЕНЗІЯ

завідувача кафедри футболу

**Національного університету фізичного виховання і спорту України,
кандидата наук з фізичного виховання і спорту, доцента**

Байрачного Олега Васильовича на дисертаційну роботу

**Лю Яна «Організаційно-методичні засади відбору баскетболістів при
комплектуванні національних збірних команд до головних змагань
року», що подана на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 01
Освіта/Педагогіка, за спеціальністю 017 Фізична культура і спорт**

Актуальність обраної теми. Стрімкий розвиток досягнень в світовому спорті вимагає постійного пошуку ефективних засобів та методів підготовки, вдосконалення технології підготовки спортивного резерву на всіх етапах багаторічного вдосконалення. Відомо, що основи майбутніх успіхів закладаються в дитячому та юнацькому спорті. Багаторічні успішні виступи на міжнародній спортивній арені малоймовірні без наявності високоефективної системи підготовки спортивного резерву на всіх етапах багаторічного вдосконалення.

Підготовка спортивного резерву є тривалим та складним процесом, що обумовлюється впливом багатьох факторів: специфікою змагальної діяльності в обраному виді спорту, особливостями біологічної та соціально-психологічної природи людини, закономірностями розвитку особистості в онтогенезі, законами розвитку певних рухових якостей в різні вікові періоди життя людини та ін.

При цьому на всіх етапах багаторічної підготовки спортсменів важливо орієнтуватись на вирішення стратегічних (підсумкових) завдань, які пов'язані із пошуком та раціональною підготовкою спортсменів, які зможуть проявити себе на рівні спорту вищих досягнень. Саме такий підхід створює необхідні умови для системної, планомірної підготовки найближчого спортивного резерву та забезпечує ефективне вирішення специфічних (адекватних віку та закономірностям становлення майстерності) завдань на кожному із етапів багаторічного вдосконалення.

Система підготовки національних збірних команд в ігрових командних видах спорту повинна забезпечуватися якісним управлінням, головною метою якого є підвищення ефективності тренувальної роботи та всього процесу багаторічної підготовки, спрямованого на постійний пошук та розвиток перспективних спортсменів для виступу у головних змаганнях річного циклу підготовки. Цей процес потребує охоплення широкого кола різноманітних питань та окремих складових підготовки (організаційно-методичної, спортивно-педагогічної, соціально-економічної, науково-інформаційної та ін.).

Підготовка збірних команд потребує консолідації зусиль великої кількості фахівців та ефективної взаємодії різноманітних управлінських структур та організацій (державних, громадських, приватних), які прямо або опосередковано впливають на якісний рівень підготовки молодих спортсменів. Все це потребує розробки цілісної системи знань з питань поетапної підготовки спортсменів юнацьких національних збірних команд для своєчасного поповнення головної команди країни, пошуку ефективних «логістичних» варіантів поєднання виступів баскетболістів на клубному рівні та під час участі у змаганнях збірних протягом річного циклу, а також пошуку інформативних критеріїв відбору гравців та технології організації цього складного процесу під час комплектування національної збірної з врахуванням реальних термінів на підготовку до змагань та закономірностей становлення вищої спортивної майстерності гравців у баскетболі. Дана проблематика є актуальною не тільки для баскетболу, а й для багатьох ігрових командних видів спорту.

Тому, зважаючи на вище викладене, обраний дисертантом науковий напрям досліджень, що полягає у визначенні організаційно-методичних засад, пошуку і систематизації інформативних критеріїв для відбору баскетболістів під час комплектування національних збірних команд для участі у головних змаганнях року є актуальним та має високий рівень теоретичної та практичної значущості.

Зв'язок роботи з науковими планами, темами. Дисертаційне дослідження було виконано на кафедрі кіберспорту та інформаційних технологій Національного університету фізичного виховання і спорту України згідно з Планом науково-дослідної роботи НУФВСУ на 2021–2025 рр. за темою 2.2 «Удосконалення підготовки до головних змагань макроциклу збірних команд України у спортивних іграх» (№ держреєстрації 0121U108185).

Внесок дисертанта, як співвиконавця теми, полягає в обґрунтуванні і узагальненні організаційно-методичних засад та розробці критеріїв відбору спортсменів під час комплектування збірних для участі в змаганнях з баскетболу в рамках річного циклу підготовки.

Оцінка рівня дисертації і наукових публікацій здобувача. Дисертація Лю Яна є завершеною самостійною науковою роботою, що виконана на сучасному науково-методичному рівні містить раніше не захищені наукові положення та теоретичні узагальнення, має важливе наукове, теоретичне значення для теорії та практики баскетболу, зокрема, розроблені та впроваджені в процес підготовки загальний алгоритм організації та інформативні критерії для відбору баскетболістів під час комплектування національних збірних команд для участі в головних змаганнях року.

За темою дисертації опубліковано 5 наукових праць: 1 стаття у науковому виданні з переліку наукових фахових видань України, 2 статті у періодичному науковому виданні США, проіндексованому в базі даних Scopus (Q3); 2 публікації апробаційного характеру.

У публікаціях, що виконані у співавторстві здобувачу належить проведення дослідження, систематизація матеріалу, узагальнення наукової і методичної інформації, проведення аналізу змагальної діяльності, опрацювання результатів досліджень і формулювання висновків.

Апробація результатів дисертації. Основні положення й результати дослідження оприлюднено на: XIV-XV Міжнародних конференціях

«Молодь та олімпійський рух» (м. Київ, 2024-2025); III Міжнародній конференції «Сталий розвиток і спадщина у спорті: проблеми та перспективи» (м. Київ, 2024).

Наукова новизна дисертаційного дослідження полягає у тому, що:

- вперше систематизовано і представлено організаційні умови підготовки та методичні аспекти формування складу національних збірних команд для участі в головних змаганнях року в сучасних умовах глобалізації та професіоналізації баскетболу;
- вперше представлено покроковий алгоритм організації етапного відбору баскетболістів до складу національних збірних команд та запропоновані його концептуальні принципи;
- вперше визначено інформативні критерії для відбору спортсменів високого класу до лав національних збірних команд в річному циклі підготовки та визначена їх пріоритетна значущість для відбору під час комплектування складів збірних в різних фазах ігрового сезону;
- вперше розроблено модельні кількісно-якісні характеристики, які відображають рівень підготовленості кандидатів для відбору в національну збірну.

Окрім цього, визначено факторну структуру техніко-тактичної підготовленості баскетболістів високого класу різного ігрового амплуа. визначено вплив віку баскетболістів на ефективність ведення ними змагальної діяльності та встановлені оптимальні вікові зони досягнення найвищих спортивних результатів на рівні національних збірних у престижних міжнародних змаганнях. Розширено дані про специфічні особливості змагальної діяльності в баскетболі та необхідність врахування її кількісних параметрів протягом ігрового сезону. Розширено дані щодо особливостей побудови етапу безпосередньої підготовки національних збірних команд до участі головних змаганнях року. Доповнені знання з питань підготовки баскетболістів на різних етапах багаторічного вдосконалення, відбору та орієнтації, моделювання та прогнозування,

контролю та оцінювання рівня підготовленості та ефективності змагальної діяльності.

Виходячи з цього можна зазначити, що представлена робота містить нові наукові дані важливі для теорії і практики баскетболу сьогодні та в майбутньому.

Практичне значення отриманих результатів роботи полягає у впровадженні запропонованого алгоритму організації відбору та інформативних критеріїв для відбору баскетболістів під час перманентного процесу комплектування національних збірних команд в річному циклі підготовки до участі в міжнародних змаганнях. Сформульовані в дисертації висновки і пропозиції використано для впровадження в практику роботи Громадської спілки «Федерація баскетболу України», а також в навчальний процес студентів кафедри спортивних ігор Національного університету фізичного виховання і спорту України.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій. Усі наукові положення, висновки і рекомендації, які сформульовані у дисертації, достатньою мірою обґрунтовані експериментальними даними, відповідають меті та завданням роботи. Ступінь вірогідності отриманих результатів забезпечується тривалістю та кількістю експериментальних досліджень, використанням у роботі сучасних методів, які відповідають вимогам спортивної та наукової метрології, застосуванням адекватного завданням комплексу діагностичної апаратури.

Достовірність отриманих результатів забезпечується адекватністю методів меті і завданням роботи, достатнім обсягом і репрезентативністю емпіричного матеріалу. Це забезпечує високий рівень наукової обґрунтованості положень, які розроблені в дисертації.

Академічна доброчесність. При детальному аналізі структури та змісту дисертації, а також наукових публікацій за результатами дослідження ознак порушення академічної доброчесності не виявлено.

Характеристика основних положень роботи. Дисертаційна робота включає анотацію, список публікацій здобувача за темою дисертації, зміст, перелік умовних позначень, вступ, п'ять розділів та висновки до них, загальні висновки, список використаних джерел, додатки (всього 5 додатків). Обсяг основного тексту дисертації складає 172 сторінки. Цифровий матеріал дисертації ілюстровано 13 таблицями та 36 рисунками. Список використаних джерел складає 196 найменувань, з яких 50 – кирилицею та 146 – латиницею.

У вступі дисертації обґрунтовано актуальність обраної теми роботи, окреслено зв'язок роботи з науковими планами, темами, сформульовано об'єкт, предмет, мету, завдання, методи дослідження, розкрито наукову новизну, практичне значення роботи, наведено дані про апробацію отриманих результатів, а також структуру роботи.

У першому розділі *«Проблеми відбору баскетболістів та комплектування команд високої кваліфікації для участі в головних змаганнях року»* здійснено ґрунтовний аналіз літературних джерел в яких розкриваються такі питання як: проблеми багаторічної підготовки спортсменів в ігрових командних видах спорту та значущість послідовного вирішення стратегічних завдань, що стоять на кожному із етапів багаторічного вдосконалення; критеріїв та специфіки організації відбору баскетболістів протягом багаторічної кар'єри та ключові дефініції теорії спортивного відбору і орієнтації; особливості оцінювання змагальної діяльності баскетболістів високого класу в сучасних умовах глобалізації та комерціалізації спорту; управління підготовкою національних збірних команд для участі в міжнародних змаганнях в річному циклі підготовки та ін.

У другому розділі *«Методи та організація дослідження»* представлено опис методів та способів їх використання під час проведення дослідження, обґрунтовано їх вибір відповідно до мети, завдань, об'єкта та предмета. Наведено відомості про контингент випробуваних та етапи дослідження. Науково-методичне обґрунтування і організація дослідження здійснювались з

урахуванням загальнонаукових і методологічних принципів цілісності наукових досліджень і їх подальшого практичного впровадження.

У процесі виконання дисертаційної роботи були використані такі методи: загальнонаукові методи дослідження, соціологічні методи дослідження, педагогічне спостереження, педагогічне тестування, аналіз змагальної діяльності, психологічні та психофізіологічні методи дослідження, медико-біологічні методи дослідження. Дослідження проводилися в три етапи з 2022 по 2025 рр.

У третьому розділі *«Організація багаторічного процесу підготовки та відбору баскетболістів при комплектуванні складів національних збірних команд до головних змагань року»* розглядається структура ієрархічної системи багаторічної підготовки резерву для національних збірних команд та обґрунтовується необхідність планомірної та поетапної роботи для вирішення фундаментальних завдань, що стоять на кожному із етапів багаторічного удосконалення. Обґрунтовується необхідність використання системного підходу під час відбору баскетболістів до складу команд високої кваліфікації. Представлена загальна схема періодизації ігрового сезону для клубних команд високої кваліфікації, яка ускладнює якісну підготовку національних збірних для участі в міжнародних змаганнях в річному циклі. Розглянуті ключові фактори, які визначають особливості підготовки збірних команд в сучасних умовах періодизації ігрового сезону. Запропонований поетапний алгоритм організації відбору баскетболістів при комплектуванні національних збірних для участі в головних змаганнях річного циклу. Проаналізовано вплив та особливості взаємодії ключових ланок процесу управління підготовкою спортсменів високого класу в сучасних умовах глобалізації та професіоналізації баскетболу.

У четвертому розділі *«Критерії відбору баскетболістів при комплектуванні складів національних збірних команд до участі в головних змаганнях року»* автор обґрунтував та систематизував ключові критерії для відбору баскетболістів при комплектуванні національних збірних команд.

Вказано на важливість комплексного врахування інформативних критеріїв і показників під час прийняття остаточного рішення щодо відбору гравців до лав збірних.

Розглянуті особливості умов підготовки національних збірних команд під час побудови етапу безпосередньої підготовки до змагань (наявність тривалого періоду) та в рамках змагального періоду ігрового клубного сезону (відсутність часу на системну підготовку). Визначено пріоритетні критерії для відбору баскетболістів з урахуванням фаз ігрового сезону.

Наведені дані факторного аналізу техніко-тактичних дій баскетболістів високого класу з урахуванням їх ігрового амплуа. Детально розглянуто вплив віку баскетболістів на ефективність їх змагальної діяльності під час участі в міжнародних змаганнях збірних. Проаналізовано зарубіжний досвід комплектування складів національних збірних команд для участі в головних міжнародних змаганнях. Представлено результати кореляційного аналізу між віком баскетболістів та ефективністю їх змагальної діяльності в офіційних матчах.

Розроблені модельно-цільові характеристики ключових сторін підготовленості баскетболістів національних збірних команд з урахуванням їх ігрового амплуа. Проаналізовані важливі методичні умови для організації відбору та всебічного оцінювання можливостей спортсменів під час комплектування національних збірних команд до головних змагань року.

У п'ятому розділі *«Аналіз та узагальнення результатів дослідження»* здійснено узагальнення результатів дослідження і теоретичного аналізу, сформовані основні результати дисертаційного дослідження, розкрита практична та теоретична значущість проведеної роботи. У процесі дисертаційного дослідження було отримано три групи даних: результати, що підтверджують, набули подальшого розвитку та абсолютно нові.

В роботі вперше було обґрунтовано необхідність використання етапно-ступеневого механізму для відбору баскетболістів до лав збірних команд в рамках ігрового сезону. Такий підхід дозволяє залучити до процесу відбору

велику кількість потенційних кандидатів та суттєвим чином мінімізувати логістично-педагогічні помилки під час прийняття остаточного рішення щодо відбору гравців.

Вперше представлені ключові фактори, що впливають на процес підготовки національних збірних команд до головних змагань ігрового сезону. Визначені та систематизовані інформативні критерії відбору баскетболістів до лав національних збірних команд, які умовно можна розділити на чотири відносно самостійні блоки: 1) спортивно-педагогічні; 2) медико-біологічні; 3) нормативно-правові; 4) соціально-психологічні.

Розроблені модельні характеристики за основними параметрами підготовленості баскетболістів, що відображають ефективність техніко-тактичної діяльності, морфофункціональні дані гравців, рівень прояву значущих психофізіологічних та психологічних якостей, розвиток спеціальних фізичних якостей спортсменів тощо.

Робота містить висновки, список використаних джерел та додатки, де відображені в тому числі і акти впровадження результатів дослідження.

Стиль та мова дисертації. Дисертаційна робота написана українською літературною мовою, лаконічно, методично грамотно, витримана стосовно стилістичних правил.

Зауваження та дискусійні положення щодо змісту дисертаційної роботи. Загалом, позитивно оцінюючи дисертаційну роботу Лю Яна, варто зазначити ряд дискусійних положень та недоліків :

1. Представлена на рисунку 3.1 загальна структура системи підготовки віддаленого та найближчого резерву для національних збірних команд, на наш погляд, потребує важливого доповнення. Автор вказує на те, що підготовка віддаленого резерву збірних має здійснюватись в загальноосвітніх закладах та дитячо-юнацьких спортивних школах протягом першої стадії багаторічного удосконалення. Останніми роками у практиці вітчизняних спортивних ігор (футбол та ін.) спостерігається тенденція при якій підготовка стратегічно перспективних гравців здійснюється не в державних ДЮСШ, а в

приватних академіях, які маючи чималі ресурси, починаючи з 12-річного віку, концентрують в рамках єдиних центрів найкращих гравців країни по кожній віковій категорії і у подальшому розраховують на отримання фінансової вигоди від своєї діяльності на міжнародному ринку спортивних послуг.

2. В підрозділі 4.3 автор наводить приклад оцінювання зовнішніх параметрів змагальної діяльності баскетболістів, які виступають в різних чемпіонатах та лігах світу. На наш погляд, окрім використання таких показників, як «щільність ігрового сезону», кількість хвилин, які проводить спортсмен на майданчику та ін., високу значущість також має контроль таких параметрів навантаження, як: інтенсивність гри, реакція зі сторони ключових функціональних систем на змагальні навантаження тощо. Адже «доза отриманих навантажень» попри формально однакову кількість хвилин, може бути зовсім різною під час ігор в НБА та інших лігах. Тому доцільно було б, якщо таких досліджень не проводилось, використати дані сучасних засобів моніторингу реакції серцево-судинної системи (Team Polar Pro) та кінематичних характеристик рухів спортсменів (Catapult Sport, Kinexon тощо).

3. Залишилось не зовсім зрозумілим яка роль відводиться автором психологічним критеріям під час комплексного відбору баскетболістів до лав національних збірних команд? Які інформативні критерії та показники можуть бути використані фахівцями з цією метою ?

4. В тексті роботи зустрічаються неточності та стилістичні помилки.

Однак, зазначені дискусійні питання не впливають на загальну позитивну оцінку поданої роботи і не знижують високого рівня.

Висновок про відповідність дисертації встановленим вимогам.
Дисертаційна робота Лю Яна «Організаційно-методичні засади відбору баскетболістів при комплектуванні національних збірних команд до головних змагань року» є завершеним самостійним дослідженням, має наукову новизну, практичну та теоретичну значущість, відповідає вимогам

наказу МОН України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» (із змінами, внесеними згідно з Наказом Міністерства освіти і науки № 759 від 31.05.2019 р.) і «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії (Постанова Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44, зі змінами), а її автор Лю Ян заслуговує присудження ступеня доктора філософії в галузі знань 01 Освіта/Педагогіка, за спеціальністю 017 Фізична культура і спорт.

Рецензент:

кандидат наук з фізичного виховання і спорту,
доцент, завідувач кафедри футболу
Національного університету
фізичного виховання і спорту України

Олег БАЙРАЧНИЙ